

LOCUL SI ROLUL MULAJELOR SI MATERIALELE LOR ÎN EXPOZIȚIILE DE BAZĂ ALE MUZEELOR DE ȘTIINȚE NATURALE

de dr. DUMTRU MURARIU

Faptul că muzeele de științe naturale sînt păstrătoare de "documente" ale naturii presupune ca relațiile lor cu publicul să se bazeze în special pe cunoașterea acestor "documente". Ele interesează pe naturalist - prin profilul specialității sale -, dar tot ele sînt acelea care suscită interesul vizitatorului și-l atrag către muzeu. Așa cum într-un muzeu de istorie vestigiile de cultură materială și spirituală, fie ele antice sau contemporane, capătă dimensiuni impresionante - ca valoare de mesaj informațional -, tot așa și preparatele originale din muzeele de științe naturale îi fac pe vizitator să descopere și să-și explice fenomene și legi naturale greu de imaginat fără ajutorul materialului faptic, fără "documentele" naturii.

Indiferent dacă este vorba de un muzeu de științe naturale care trebuie să prezinte natura locală sau de un muzeu ce trebuie să prezinte natura țării ori (și) aspecte de pe glob, expoziția de bază nu poate fi concepută și nici organizată "după posibilități", ci presupune aceleași criterii de exigență. Ea trebuie să corespundă pretențiilor crescînde ale publicului, sub toate aspectele : estetic, tehnic, accesibilitate, științific și, nu în ultimul rînd, ca respectare a realității prin materialul original pe care-l cuprinde.

Piese originale însă, fără un text explicativ, fără o hartă pe care să fie marcată răspîndirea unei specii sau a unui grup de plante și animale, sugerează prea puține informații. De altfel, fără un risc prea mare de a greși, putem considera că de la aceeași idee, de a extinde mesajul științific al unui preparat, a pornit și s-a desfășurat și munca de pionierat a doctorului Grigore Antipa în conceperea și organizarea dioramelor. Fundalul pictat al unei vitrine, trecerea pe neobservate de la preparatele originale la pictură, prelungirea cadrului natural prin perspectiva dată de pictură și complexele interrelații ce pot fi redată ca existente între diferite specii de animale, între acestea și plantele, apele și formele de relief cuprinse într-un anumit colț din natură constituie numai cîteva dintre elementele auxiliare care îmbogățesc informațiile pe seama oricărui preparat original.

Astăzi însă, ca răspuns la exigențele crescînde ale publicului, precum și din dorința muzeografilor de a-și diversifica atmosfera aparent monotonă a expozițiilor din muzeele de științe naturale, se fo-

losec diapozitive, înregistrări pe benzi magnetice (cântece de păsări, cântecuri de malmuțe, "voci" de pești etc.), filme, fotografii. Și tot din dorința muzeografului naturalist de a oferi cât mai multe cunoștințe vizitatorului, dar și pentru a sprijini protecția faunei, în expozițiile de bază au apărut mulajele.

Toate aceste materiale - auxiliare preparatelor originale - constituie noutăți pentru vizitator și sînt foarte bine primite, înclt, pe baza succesului inițial al lor, și-au făcăt din ce în ce mai mult loc în expozițiile muzeelor de științele naturii.

De aici înainte intervine priceperea, imaginația, gradul de pregătire și de sesizare a proporțiilor de către muzeograf. Acesta trebuie însă să cunoască și componenta dominantă a publicului ce-i va vizita muzeul, căci în funcție de vîrsta, de categoria socială și de gradul de școlarizare el preferă laturi diferite ale expoziției. Dar oricare ar fi structura publicului, o înclinare judicioasă a materialului original cu cel auxiliar, fără ca acesta din urmă să-l "acopere" pe primul, poate rezolva toate gusturile. Riscul de a greși apare atunci cînd muzeograful naturalist realizează o expoziție în care predomină mulajele, fotografiile, graficele, textele explicative și alte materiale auxiliare.

Nu de puține ori, în activitățile cu vizitatorii, prin muzeu, sîntem întrebați: "... dar morunul acesta este original ...?" ; "... somnul (*Silurus* - n.n.) de pe vitrină este natural ...?" ; "... rechinul alb, diavolul de mare, delfinii (ș.a.) sînt adevărați (în sensul de original - n.n.) ...?"

Reiese limpede că vizitatorul, impresionat de curiozasele forme și de mărimile unor exemplare, are nevoie de obiecte naturale, de repere reale și nu falsificate, în muzee. Numai astfel poate fi deplin convins de posibilitatea existenței în natură a ceea ce vede în expoziție.

Există însă și nevoia de satisfacere a curiozitătii publicului privind speciile foarte rare și greu de procurat sau asupra acelor amenințate cu dispariția, chiar din țara noastră. Din acest punct de vedere opinăm pentru prezentarea de mulaje. Nimeni nu se poate gîndi la o altfel de prezentare - decît prin intermediul mulajelor - a sistemului solar, a sistemelor cristalografice în minerale, a unor fosile rare și importante noduri evolutive (ex. *Archaeopteryx lithographica*, *Limulus polyphemus*, *Nautilus* - cu cele trei specii ș.a.), protozoarele, coelacanthul *Latimeria chalumnae* - pește actual, dar extrem de rar și scump.

La rîndul lor, mulajele trebuie fie miniaturizate (la scară), cum este cazul cosmogoniei, paleontologiei, antropologiei, fie mărite, cum este cazul protozoarelor, fie că se realizează la proporțiile de 1:1. Indiferent de maniera aleasă pentru reproducere, mulajele trebuie să fie cît mai apropiate (ca aspect) de formele naturale. Culcarea, proporțiile corpului, detalii de morfologie externă (în cazul plantelor și

animalelor) - toate trebuie riguros redade conform descrierilor, fotografiilor sau, dacă se poate, conform preparatului original. Menționarea în text sau pe etichetă că exponatul este un mularaj, o replică sau o machetă, precum și proporția sa față de original constituie obligațiile bine cunoscute ale muzeografului către vizitator...

În ultimele decenii au apărut, în muzeografie în general, tendințe de a se prezenta mai puține exponate originale și mai multe grafice, ilustrații, texte, iar ca preparate se înclină spre mularaje. Nimic mai dăunător pentru o expoziție de bază care trebuie să atragă cât mai mulți vizitatori, din toate categoriile sociale.

"Vizionarea unui muzeu de către tot mai mulți oameni ai muncii constituie însuși rostul lui de a fi; - și astfel, atragerea publicului spre expoziție e firesc să reprezinte preocuparea principală pentru colectivul oricărui muzeu" arăta Florian Georgescu¹.

La rândul său, Mihai Băcescu, remarcând practica de a se introduce tot mai mult mularaje miniaturizate ale mamiferelor mari, actuale, arăta: "Metoda este foarte bună în paleontologie și antropogeneză, dar ar fi greșit să se generalizeze la formele actuale, mari. Oriddt de artistic ar fie executate microdioramele cu mamifere actuale de exemplu, ele produc impresia unor jucării, impresie ce acoperă intenția instructivă și realistă pe care trebuie s-o promoveze muzeul"².

Întotdeauna și în orice domeniu, noul a avut adepți entuziasmați și adversari. Primii tind să aplice noul fără discernămint, considerând că se poate realiza dintr-o dată o schimbare "epocală". Experiențele au arătat însă că entuziasmul inițial scade în timp, deoarece pe lângă avantajele reținute în principal la început, au apărut și dezavantajele. Uneori dezavantajele pot să nu privească tehnica de realizare a mularajului, ci mai curând cheltuielile foarte mari, risipă de material original necesar la confecționarea mularajului cu scăzută valoare în mesajul științific pe care trebuie să-l poarte.

În acest sens am reținut una dintre numeroasele manifestări de entuziasm primar, Mircea Popescu și Zoe Stoicescu (1966): "Plecând de la ideea superiorității mularajului față de piesa împăiată - în cazul batracienilor și reptilelor - am trecut la realizarea lui în laboratorul muzeului regional de științele naturii din Ploiești"³. Urmărind însă metoda de lucru prezentată de aceiași autori, mi s-a părut deloc greu de constatat că pentru realizarea unui mularaj este necesar un mare volum de muncă (cu etapele specifice), un considerabil consum de mai multe materiale, o bogată experiență și mai ales material original (!): "Pozitivul, odată realizat, curățat cu benzină, trebuie colorat pentru a obține o piesă asemănătoare cu originalul. Această ultimă operație este poate cea mai dificilă, de ea depinzând în mare măsură reușita preparatului. Este, desigur, nevoie de talent, spirit de obser-

vație, atenție. Cum procedăm ? Intrucft prin omorfeea animalului - mai ales prin acțiunea cerii calde asupra tegumentului - acesta fși schimbă culoarea, cînd avem mai multe exemplare păstrăm cîteva vîi pentru a colora mulajul după natură, observînd broasca sau șopîrla anesteziată ușor" ... "Pe măsura perfecționării executării mulajelor, ne-am propus realizarea unor colecții complete de batracieni, reptile, pești".

Or, noi apreciem că nu trebuie admisă tendința introducerii generalizate a mulajelor. Ele sînt foarte necesare să completeze preparatele originale sau să le înlocuiască în diorame, cu reprezentanți extrem de rari, greu sau imposibil de procurat și în nici un caz să înlocuiască tocmai ceea ce vizitatorul se așteaptă să găsească în muzeu. Deci flora și fauna actuală trebuie prezentate publicului ca atare, au în copii. Chiar speciile declarate monumente ale naturii pot și trebuie să existe în 1-2 exemplare într-un muzeu de științele naturii. Altfel, ele pot să dispară la un moment dat, atît local cît și de pe întregul areal, fără să rămîna vreo dovadă a existenței lor în zonă, în cele mai indicate instituții-muzeele.

Am amintit deja un exemplu de piasă rară și greu de colectat, cînd am numit coelacanthul Latimeria chalumnae. Alexandru Mariaescu și Niculae Pușcașu, prezentînd reperele pentru confecționarea unui model al acestui pește, notau : "Pentru a răspunde nevoii de informare a publicului de toate categoriile, unele muzee au recurs la modele care să reproducă, cît mai fidel, caracterele celebrului pește" ... "Prima încercare de modelare a lui s-a făcut încă din 1939, sub îndrumarea profesorului Smith la muzeul East-London, unde lucra miss Curtenary-Latimer, primul om de știință care a văzut Latimeria. Se pare că ea nu a fost prea reușită, creînd impresia destul de falsă a unui pește foarte comprimat lateral (Millot)"⁴.

Iată deci că și pentru exemplarele rare și greu de procurat trebuie depășite o serie de dificultăți legate de realizarea cît mai reușită a mulajelor ; cu atît mai mult se poate greși la mulajele pentru serii sau grupe întregi de animale, pentru "colecții complete", fără a mai lua în considerație risipa de material original și cheltuielile în vederea procurării substanțelor necesare în tehnicile laboratoarelor.

În privința rolului celorlalte materiale auxiliare (diapozitive, înregistrări, filme, fotografii) vizitatorul poate găsi în ele și o sursă de delectare. Rolul propriu-zis de informare și instruire îl joacă în principal preparatele originale din expoziții. În toate domeniile se manifestă interesul omului zilelor noastre pentru reperele reale. Cu atît mai justificat ni se pare acest interes în domeniul științelor naturii, în condițiile în care "sub ochii noștri" dispar numeroase specii de plante și animale, iar natura suferă transformări fără precedent, de multe ori ireversibile.

Dintre toate materialele auxiliare, etichetele și textele explicative au un rol incontestabil în lămurirea rapidă a vizitatorului asupra

piesei ce o privește. În timp ce etichetele trebuie să însușească orice preparat dintr-un muzeu, textele explicative se scriu numai pentru piesele rare (noduri evolutive, speciile cu deosebită importanță biologică, economică etc.) și de regulă pentru taxoni supragenerici. În orice caz, la alcătuirea lor trebuie avut în vedere faptul că vizitatorul își pierde repede răbdarea în fața unui text greoi, lung, încărcat cu elemente nesemnificative.

Se desprinde așadar necesitatea unei armonioase îmbinări a materialelor auxiliare din expozițiile de bază ale muzeelor de științe naturale cu preparatele originale. Prin această îmbinare se asigură atât latura distractiv-recreativă (foarte căutată de altfel de către vizitatorul de astăzi), cât și latura științifică. Ultimul aspect trebuie privit prin prisma accesibilității și răspândirii prin toate mijloacele a informației și elementelor de instruire a vizitatorului în privința frumuseților naturii, dar și asupra nevoiei de a o păstra și transmite generațiilor viitoare cu moștenirile adunate de-a lungul milioanelor de ani de evoluție.

NOTE

- 1 Florian Georgescu. Organizarea muncii educative de masă în instituțiile muzeale, în "Revista muzeelor", an. I, nr. 1, 1964, p.51-54.
- 2 Mihai Băcescu. Tendințe actuale în muzeografia mondială, în "Revista Muzeelor", an. III, nr.2, 1966, p.99-102.
- 3 Mircea Popescu și Zoe Stoicescu, Prepararea mușajelor de batracieni și reptile, în "Revista muzeelor", an.III, nr.3, 1966,p.232-233.
- 4 Alexandru Marinescu și Nicolae Pușcașu, Repere pentru confecționarea unui model de Latimeria chalumnae. Smith (Scl. Crosopterigii, supraord. Caelacantha - la scara 1/1), în "Revista muzeelor", nr.4, 1970, p.306-309.

LA PLACE ET LE ROLE DES MOULAGES ET DES MATERIAUX AUXILIAIRES DANS LES EXPOSITIONS PERMANENTES DES MUSÉES DES SCIENCES NATURELLES

Résumé

Vu l'exigence accrue du public en ce qui concerne la qualité des expositions permanentes, il est à recommander que celui-ci puisse trouver dans les musées un nombre toujours plus grand de préparations originales, qui peuvent seulement être complétées par des moulages, mais pas remplacées. L'idée est soutenue par l'intérêt du public pour les repères réels, dans les conditions de la

disparition de nombreuses espèces de plantes et d'animaux et des transformations de la nature.

Les matériaux originaux représentent le moyen le plus adéquat d'attirer un public nombreux et de l'instruire d'une façon concrète, scientifique, respectant la réalité objective. Et pourtant, il y a des situations (cosmogonie, paléontologie, anthropogénèse, êtres microscopiques etc.) où les moulages sont très bien venus, suggérant des aspects et des phénomènes inexistant dans le monde actuel ou difficiles à réaliser par d'autres moyens.

Les textes explicatifs, les cartes avec la répartition de certaines espèces, les peintures, les photos, les diapositives etc. complètent les informations offertes par les préparations originales, mais ils ne doivent pas prédominer.

Le muséographe naturaliste a le rôle d'allier harmonieusement tous les moyens muséo-techniques de sorte que ce soit le matériel original qui domine dans l'exposition permanente. De cette manière, sera assurée la qualité de l'un des pylônes principaux d'attraction des masses et d'instruction culturelle-éducative, faisant du musée une institution viable et efficiente.